

ΤΑΔΕ ΛΕΓΕΙ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ

Η ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΤΟΡΓΟΥ ΜΗΤΡΟΣ ΤΩΝ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΠΡΩΤΟΚΛΗΤΟΥ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΘΡΟΝΟΥ ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΤΙΔΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

- Η ιστορική γραφή του εκ Κομοτηνής Μητροπολίτου Τραπεζούντος Χρυσάνθου για την Οικουμενικότητα του Πρωτοθρόνου της Ορθοδοξίας Πατριαρχείου της Κωνσταντινουπόλεως.
- Κενωτική αυτοθυσιαστική Πανορθόδοξη μέριμνα του Θρόνου υπέρ ευσταθείας των Αγίων του Θεού κατά τόπους Ορθοδόξων Εκκλησιών.

Η τριάδα των οντολογικών και εκκλησιολογικών χαρακτηριστικών γνωρισμάτων και ιδιωμάτων της υποστάσεως της μαρτυρικής καθηγιασμένης και σταυραναστασίμου Πρωτοκλήτου και Πρωτευθύνου Μητρός Αγίας Μεγάλης του Χριστού Κωνσταντινουπόλιτιδος Εκκλησίας, ήτοι του πανσέπτου και Πρωτοθρόνου Πατριαρχείου της Κωνσταντινουπόλεως είναι η Αποστολικότητα, η Οικουμενικότητα και η Πατρώα Ορθοδοξότητά του ανά τους αιώνες και μέχρι σήμερα, τα οποία συμβάλλουν καίρια στη διασφάλιση της πανορθόδοξου ενότητας.

Ο εκ Κομοτηνής καταγόμενος αοίδιμος Μητροπολίτης Τραπεζούντος Χρυσάνθος (Φιλίππιδης), ο μετέπειτα Αρχιεπίσκοπος Αθηνών, ο οποίος υπήρξε εξαιρετο πνευματικό ανάστημα και βλαστός του Οικουμενικού Πατριαρχείου, σε ένα περισπούδαστο και μνημειώδες κείμενό του, εμβαθύνει και αναδεικνύει με τη συγκροτημένη σκέψη του και την αριστοτεχνική γραφή του, τους Εκκλησιολογικούς, ιστορικούς και πολιτιστικούς λόγους, οι οποίοι συνέβαλαν στην καθιέρωση ως Οικουμενικού του όντως πρωτοθρόνου Πατριαρχείου της Κωνσταντινουπόλεως στην χορεία των κατά τόπους ορθοδόξων, θυγατέρων και αδελφών, Εκκλησιών ανά την υφήλιο.

Ο Τραπεζούντος Χρυσάνθος στην απαρχή του επιστημονικά άρτιου και τεκμηριωμένου κειμένου του αναφέρεται στην ιστορική καθιέρωση και χρήση του όρου «Οικουμενικός» για τον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως καθώς και στην εδαφική εκκλησιαστική δικαιοδοσία του ανά την Οικουμένη, γράφοντας: *«Ωνομάσθη το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως Οικουμενικό και ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Οικουμενικός ως Πατριαρχείο και Πατριάρχης της Οικουμένης, όπως ελέγετο τότε το βυζαντινό κράτος, το οποίο κατείχε όλη σχεδόν την τότε Οικουμένη. Εκλήθη ο Επίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης όπως και οι λοιποί πατριάρχες της καθ' ημάς Ανατολής κατά τον πέμπτο αιώνα, Οικουμενικός δε Πατριάρχης περί τα τέλη του έκτου αιώνα επί Οικουμενικού Πατριάρχου Ιωάννου του Νηστευτού (582-595).*

Υπήγετο κατ' αρχάς ο Επίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως υπό τον Μητροπολίτη Ηρακλείας της Θράκης, οπότε επεκράτησε το μέχρι σήμερα κρατούν έθιμο να εγχειρίζει ο Μητροπολίτης Ηρακλείας στον εκάστοτε εκλεγμένο Οικουμενικό Πατριάρχη την πατριαρχική ράβδο. Όταν ο Μέγας Κωνσταντίνος εν έτει 324 έκτισε το Βυζάντιο και κατέστησε την Κωνσταντινούπολη

πρωτεύουσα του Ανατολικού ρωμαϊκού κράτους, κατέστη και ο Επίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως ανεξάρτητος από του Μητροπολίτου Ηρακλείας ή μάλλον υπήγαγε υπ' αυτόν την Ηράκλεια και όλη την Θράκη, τον Πόντο και τη Μικρά Ασία, και έτσι διαμορφώθηκε η περιφέρεια του Οικουμενικού Πατριαρχείου».

Στο πλαίσιο τούτο, άξια μνείας είναι η υπό του Μητροπολίτου Τραπεζούντος Χρυσάνθου εκκλησιολογική και διοικητική οριοθέτηση των σχέσεων του Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως με τον Επίσκοπο της πρεσβυτέρας Ρώμης και τις λοιπές κατά τόπους Ορθόδοξες Εκκλησίες, περί των οποίων αναφέρει χαρακτηριστικά: *«Η εν Κωνσταντινουπόλει κατά το έτος 381 συνελθούσα δευτέρα Οικουμενική Σύνοδος όρισε τον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως δεύτερο μετά τον Πάπα Ρώμης, από δε του οριστικού σχίσματος της Ανατολικής από της Δυτικής Εκκλησίας εν έτει 1054 κατέστη ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Πρώτος μεταξύ των Πατριαρχών της καθ' ημάς Ανατολής».*

Υπομνηματίζοντας και επικαιροποιώντας τα ως άνω γραφέντα υπό του Τραπεζούντος Χρυσάνθου, επιβάλλεται να υπογραμμίσουμε ότι αποτελούν την ηχηρά και αμετάθετη ιστορική αλήθεια έναντι των μωροφιλόδοξων, μετέωρων και αίολων συμπλεγμάτων κοσμικής εξουσιομανίας και εκκλησιαστικού ιμπεριαλισμού της Ρωσικής Εκκλησίας, η οποία, ευκαίρως-ακαίρως, προσπαθεί να ανατρέψει αντικανονικώς και αντεκκλησιολογικώς τα όρια *«ά έθεντο οι θεοφόροι Πατέρες»*, οι οποίοι ανεγνώρισαν στο πρόσωπο του εκάστοτε Οικουμενικού Πατριάρχου τον ένα και μόνο *«Πρώτο της Ορθοδοξίας»* Επίσκοπο, τον όντως Πρωτόθρονο, Πρωτοεπίσκοπο και Πρωτεύθυνο Πρωθιεράρχη, που ήταν και παραμένει αμεταβλήτως ο εκάστοτε Κωνσταντινουπόλεως. Παράλληλα, ευστόχως επισημαίνει ότι, όταν ήταν ενωμένη η μία Εκκλησία του Χριστού, τα πρεσβεία τιμής και όχι κοσμικής εξουσίας στην χορεία των κατά τόπους Εκκλησιών είχε ο της πρεσβυτέρας Ρώμης Επίσκοπος και έπετο ο της Νέας Ρώμης, της Κωνσταντινουπόλεως Αρχιεπίσκοπος, ενώ μετά το σχίσμα των Εκκλησιών υπάρχει ένας και μόνον ένας *«Πρώτος»*, αληθώς Πρωτόθρονος Προκαθήμενος στην καθ' ημάς Ορθοδοξία της Ανατολής, ο οποίος με αποφάσεις αμετάτρεπτες Οικουμενικών Συνόδων είναι ο εκάστοτε Κωνσταντινουπόλεως. Δέον όμως να αναφέρουμε ότι τα γραφόμενα του Τραπεζούντος Χρυσάνθου θα μπορούσαν να αποτελέσουν και μια αποστομωτική απάντηση στις αμφισβητήσεις εκ μέρους του τουρκικού κράτους για την οικουμενικότητα του Πατριαρχείου και του Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ο οποίος φέρει τον συγκεκριμένο τίτλο εδώ και 16 αιώνες. Η ιστορία γράφεται άπαξ και εφάπαξ, και όσοι ασεβώς επιχειρούν να την ξαναγράψουν, τότε αιωνίως φέρουν το όνειδος του «εφιάλτου» και το άχθος της αδεκάσου ιστορίας. Σιγώ εδώ... *«ινά μη σκανδαλισμός γένηται».*

Στη συνέχεια του αληθεύοντος κειμένου του ο Τραπεζούντος Χρυσάνθος αναφέρεται στον γόνιμο και ρηξικέλευθο εκπολιτιστικό ρόλο των Ελλήνων Πατέρων, εκ των οποίων ο Άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος και ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, υπήρξαν αμφοτέροι Αρχιεπίσκοποι Κωνσταντινουπόλεως, ως *«γεφυροποιοί»* σύζευξαν τον αρχαιοελληνικό πολιτισμό με την αλήθεια του Ευαγγελικού λόγου και εφώτισαν την Οικουμένη και τους *«εν σκότει και σκιά θανάτου»* ευρισκομένους λαούς, σεβόμενοι την ιστορική και πολιτιστική ιδιοπροσωπία και ταυτότητά τους, γράφοντας ευστόχως ότι: *«Αφ' ότου οι Έλληνες Πατέρες ιδιαίτερα της Εκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως εκ των οποίων δύο εκ των κορυφαίων Γρηγόριος ο Θεολόγος και Ιωάννης ο Χρυσόστομος υπήρξαν και οι Επίσκοποι αυτής, ενεκέντρισαν το Ελληνικό πνεύμα και τον Ελληνικό πολιτισμό στην καλλιέλαιο της χριστιανικής θρησκείας, και εκ της ποιότητας της καλλιελαιού αυτής κατεστάθησαν οργανικό στοιχείο της όλης ορθοδόξου χριστιανικής ζωής και ανέπτυξαν ενιαίο δι' όλους τους λαούς της καθ' ημάς Ανατολής πολιτι-*

σμό, τον ορθόδοξο χριστιανικό πολιτισμό. Στον πολιτισμό αυτό ανεγέννησε και εμόρφωσε η Εκκλησία Κωνσταντινουπόλεως όλους τους λαούς της καθ' ημάς Ανατολής, Έλληνες, Σύρους, Ρώσους, Ρουμάνους, Σέρβους, Βουλγάρους, Αλβανούς για τους οποίους χριστιανισμός και πολιτισμός είναι ένα και το αυτό.

Ιδιότητες του κυριαρχούντος στην καθ' ημάς Ανατολή Ελληνικού πνεύματος είναι το μέτρον, η αρμονία, η ευσχημοσύνη, η χάρη, η ευγένεια, δια των οποίων η Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως εκαλλιέργησε το ελληνικό πνεύμα και τις ενυπάρχουσες στη χριστιανική θρησκεία ιδιότητες με τα απαράμιλλα συγγράμματα των πατέρων της Εκκλησίας και τα ωραία έργα βυζαντινής τέχνης. Και όχι μόνον τούτο, αλλά με τις μεταφράσεις συγγραμμάτων των Πατέρων της Εκκλησίας στη Συριακή, Κοπτική, Αρμενική, Γεωργιανή και Σλαβική γλώσσα έθεσε το Οικουμενικό Πατριαρχείο τις βάσεις και διέπλασε την εθνική των λαών αυτών φιλολογία και γλώσσα».

Συνεχίζοντας ο φιλόμουσος Μητροπολίτης Τραπεζούντος Χρύσανθος την εξύμνηση της παγκοσμίου εμβέλειας προσφοράς του Πρωτοκλήτου και Πρωτοθρόνου Οικουμενικού Πατριαρχείου και στις τέχνες, αναφέρει εύγλωττα: *«Όσον δε στερεώτερα βυθίζει η Εκκλησία Κωνσταντινουπόλεως τις ρίζες της στο έδαφος του πολιτισμού του αρχαίου ελληνικού κόσμου, τόσο περισσότερο προσλαμβάνει εξ αυτού μορφές ζωής και λατρείας, ήθη και έθιμα εορτασμού εορτών και πανηγύρεων, και τέχνη εικονογραφική και αρχιτεκτονική και ποίηση και μουσική. Παραλλήλως προς την εικονογραφία εξελίσσει το Οικουμενικό Πατριαρχείο υπό την σκέπη αυτού την αρχιτεκτονική της οποίας μεγαλοπρεπές μνημείο είναι ο ναός της Αγίας Σοφίας με τον νέο αρχιτεκτονικό του ρυθμό. Αναλόγως προς την εικονογραφική και αρχιτεκτονική τέχνη αναπτύσσεται και η θεία λατρεία και η σύνθεση απαράμιλλων σε ποίηση και ύψος εννοιών, ιερών λειτουργιών και Εκκλησιαστικών ύμνων και συναφών μελωδιών προς αυτές των οποίων η μουσική είναι η υπό τους θόλους όλων των ναών της καθ' ημάς Ανατολής αντηχούσα σεμνή βυζαντινή μουσική. Ενώ διέπλαθε το Πατριαρχείο κατά τον τρόπο αυτό τον πολιτισμό της καθ' ημάς Ανατολής, ήταν συγχρόνως υποχρεωμένο να αμύνεται κατά της Δύσεως από την οποία ριζικές διαφορές πνεύματος, θρησκείας και πολιτισμού το διεχώριζαν, και αφετέρου να αμύνεται κατά της Ανατολής και των εξ αυτής εκπορευομένων υπερβολών, όπως αποδεικνύει η επί ένα και ήμισυ αιώνα περίπου (725-842) διαρκέσασα εικονομαχία».*

Η Οικουμενικότητα και η αδιαμφισβήτητη Καθολικότητα του Πρωτοθρόνου Πατριαρχείου της Κωνσταντινουπόλεως θεμελιώνεται από τον Τραπεζούντος Χρύσανθο και στο πανθομολογούμενο ιστορικό γεγονός ότι η Πρωτόκλητος και Πρωτεύθυνος Μήτηρ Αγία Μεγάλη του Χριστού Κωνσταντινουπόλιτις Εκκλησία μέσω του χριστιανισμού θεράπευσε τα γράμματα και την παιδεία, ενώ εκπολίτισε και άλλους λαούς, επισημαίνοντας ενδεικτικά πως το Οικουμενικό Πατριαρχείο «εκχριστιανίζει και εξελληνίζει κατά τον έκτο αιώνα τα άγρια φύλα του Πόντου και του Καυκάσου και καθιστά τον Πόντο εστία αληθινού πολιτισμού με πρωτεύουσα την Τραπεζούντα. Πολιτίζει κατά τον όγδοο και ένατο αιώνα ολόκληρο τον λαό της αχανούς Ρωσικής χώρας, εφευρίσκει το σλαβικό αλφάβητο και διαπλάσσει φιλολογικώς και πλουτίζει τη σλαβική γλώσσα. Ομοίως κατά τον ένατο αιώνα εκπολιτίζει τους Βουλγάρους τους οποίους ο Ιερός Φώτιος ως Οικουμενικός Πατριάρχης χαρακτηρίζει ως «άγαλμα των εαυτού πόνων», και διαπλάσσει και αυτών τη γλώσσα φιλολογικώς με το σλαβικό αλφάβητο. Επίσης δε εξεπολίτισε και τους Σλάβους της Μοραβίας δια των εκ Θεσσαλονίκης διασήμων Ελλήνων ιεραποστόλων Κυρίλλου και Μεθοδίου. Ο ίδιος ο Ιερός Φώτιος ενέπνευσε στον Βάρδα να ιδρύσει το Πανεπιστήμιο της Μαγναύρας, και κατόπιν ο Πα-

τριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ιωάννης Ξιφιλίνος (1064-1075) αναπτύσσει τα τεχνών και επιστημών διδακτήρια.

Κατά τον δέκατο τρίτο και δέκατο τέταρτο αιώνα στις Ιερές Μονές της Τραπεζούντος καλλιεργούνταν τα μαθηματικά και η αστρονομία. Ο Ιερός Φώτιος και οι μαθητές του επαναφέρουν στην Κωνσταντινούπολη τα ελληνικά γράμματα, και ο ίδιος ως Πατριάρχης καθίσταται ο δημιουργός της αναγεννήσεως των γραμμάτων εν Κωνσταντινουπόλει, καθώς καταρτίζει βιβλιοθήκη με σπανιώτατα ελληνικά χειρόγραφα, η οποία επέτρεψε σ' αυτόν να γράψει το σπουδαιότερο φιλολογικό έργο του μεσαίωνα, την Μυριόβιβλο, ήτοι την κριτική και φιλολογική ανάλυση διακοσίων ογδοήκοντα συγγραφέων».

Οι σχέσεις συναλληλίας της Ορθοδόξου Εκκλησίας με το βυζαντινό κράτος και η ενοποιητική και συνεκτική δύναμη της Ορθοδοξίας, σύμφωνα με τα γραφόμενα του Τραπεζούντος Χρυσάνθου, συνέβαλε στην ενότητα των λαών του Βυζαντίου και στην ενότητα του ίδιου του κράτους, επειδή ακριβώς *«το βυζαντινό κράτος υπό το φως της θρησκείας επεκτείνει σε όλους τους λαούς αδιακρίτως την ελευθερία και τη δικαιοσύνη και την ισότητα και την αγάπη και την ευγένεια και τον ανθρωπισμό»*.

Ο Μητροπολίτης Χρυσάνθος εξαίρει τον ρόλο του Οικουμενικού Πατριαρχείου στη διαμόρφωση ενός κράτους δικαίου με επικρατούσες τις αρχές της κοινωνικής αλληλεγγύης και της κοινωνικής συνοχής, υπογραμμίζοντας με έμφαση: *«Μεταβάλλει το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η Εκκλησία Κωνσταντινουπόλεως επί το χριστιανικότερο και ανθρωπινότερο την από των χρόνων του Μεγάλου Κωνσταντίνου νομοθεσία. Στα νομοθετήματα του αυτοκράτορος Ιουστινιανού (527-565) υπάρχει σειρά νόμων που έχουν σχέση προς την κοινωνική και ηθική ανύψωση ολόκληρων περιφρονημένων τάξεων, προς την ιερότητα του γάμου, την προστασία των αδυνάτων, την πρόνοια των παιδών, την περίθαλψη των αιχμαλώτων, τη δημόσια ηθική, την Κυριακή αργία. Όλοι αυτοί οι νόμοι ενομοθετήθησαν υπό το φως του Οικουμενικού Πατριαρχείου και της Εκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως.*

Επιδρά το Οικουμενικό Πατριαρχείο και στην απονομή της δικαιοσύνης με τα ελάχιστα πατριαρχικά και επισκοπικά δικαστήρια και με την εποπτεία τη διοικητική, την οποία ασκούσαν οι κατά τόπους Επίσκοποι επί των κατά τόπους διοικήσεων του κράτους. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο ήταν προστάτης και όργανο της χριστιανικής αγάπης και όλα τα φιλανθρωπικά ιδρύματα υπήγοντο στην Εκκλησία, ο δε Οικουμενικός Πατριάρχης Μηνάς (536-552), πριν γίνει Πατριάρχης, γίνεται ο «ξενοδόχος», δηλαδή ο διευθυντής του μεγάλου φιλανθρωπικού ιδρύματος του Σαμψών. Ομοίως και άλλοι Πατριάρχες και Επίσκοποι και κληρικοί υπερηφάνως έφεραν τις ιδιότητες και τους τίτλους ορφανοτρόφοι, βρεφοτρόφοι, πτωχοτρόφοι.

Στη Μονή του Παντοκράτορος ιδρύεται κατά τον δωδέκατο αιώνα ο «Ξενών», μέγα νοσοκομείο με πέντε τμήματα, παθολογικό, χειρουργικό, οφθαλμολογικό και ψυχιατρικό».

Εν προκειμένω άξια μνείας είναι η αναφορά του Τραπεζούντος Χρυσάνθου σχετικά με την λεγομένη «Ένωση» των Εκκλησιών γράφοντας ότι: *«Σε όλες τις απόπειρες των Αυτοκρατόρων προς ένωση της Ανατολικής μετά της Δυτικής Εκκλησίας αντέδρασε το Οικουμενικό Πατριαρχείο, διότι διέβλεπε όχι σε ένωση, αλλά σε υποδούλωση της Ανατολικής Εκκλησίας στη Δυτική, και επομένως απώλεια του Ορθοδόξου χριστιανικού πολιτισμού, τον οποίο με τόσους κόπους και μόχθους εδημιούργησε και με τόσους αγώνες διέσωσε».*

Ιδιαίτερα εκτενή αναφορά κάνει ο Μητροπολίτης Χρυσάνθος και στην εθνοσωτήρια προσφορά του μαρτυρικού Οικουμενικού Πατριαρχείου για το ευσεβές Γένος μας μετά την

άλωση της Βασιλεύουσας, καθώς και στην πατρική «μέριμνα» την οποία επέδειξε ως Πρωτόθρονη και Πρωτεύουνη Μητέρα Εκκλησία, και υπέρ των «εν αιχμαλωσία» λοιπών κατά τόπους Ορθοδόξων Εκκλησιών, καταγράφοντας λεπτομερώς: «Και επακολούθησε η άλωση της Κωνσταντινουπόλεως εν έτει 1453, και έκτοτε το Οικουμενικό Πατριαρχείο περισυνέλεξε τα συντρίμματα της Εκκλησίας και του Έθνους των Ρωμαίων, και περιέσωσε και προήγαγε αυτά, όσο επέτρεπαν οι τότε καιροί, με αυτόνομο εκκλησιαστικό και θρησκευτικό πολίτευμα, το οποίο υπήρχε και επί βυζαντινών, και το ανεγνώρισε και ο Πορθητής Μωάμεθ Β΄ με κάποια επέκταση των δικαίων και προνομίων δια της συναφθείσας συμφωνίας μεταξύ αυτού και του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Η συμφωνία αυτή των προνομίων οφειλόταν στη διαφορά της μουσουλμανικής και χριστιανικής θρησκείας, η οποία επέβαλλε σε καθένα από τα έθνη, ιδιαίτερη διοικητική και δικαστική εξουσία, που ήταν απαραίτητη για τη θρησκευτική υπόσταση αυτών. Εφετείο και Άρειος Πάγος των δικαζομένων υποθέσεων στις Μητροπόλεις ήταν το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Αυτό ήταν και το κέντρο όλων των υποδούλων Ορθοδόξων χριστιανών και πάσης κινήσεως και ζωής αυτών, ενώ αρμονικότερα συνεργαζόταν ο Πατριάρχης και η Ιεραρχία με τους λαϊκούς αντιπροσώπους και συμβούλους του έθνους των Ρωμαίων. Και περισυνέλεξε έτσι το Οικουμενικό Πατριαρχείο υπό τις πτέρυγες αυτού, όλα τα ορθόδοξα έθνη, Έλληνες και Σέρβους και Ρουμάνους και Βουλγάρους, όπως και τους ελευθέρους Ρώσους της αχανούς Ρωσίας μέχρι και της εν έτει 1593 ανακηρύξεως του Ρωσικού Πατριαρχείου ως αυτοκεφάλου επί του Οικουμενικού Πατριάρχου Ιερεμίου Β΄ του Τρανού, και μεριμνούσε περί πάντων ανεξαιρέτως πατρικώς.

Την ίδια πατρική μέριμνα και αντίληψη ασκούσε το Οικουμενικό Πατριαρχείο και προς τα λοιπά Πατριαρχεία της καθ' ημάς Ανατολής, ήτοι Αλεξανδρείας, Αντιοχείας και Ιεροσολύμων, και προς την Αρχιεπισκοπή Κύπρου, τα οποία κατά τους χρόνους της Τουρκοκρατίας και παρά την αυτοκεφαλία τους ελάμβαναν συχνά την προστασία και συναντίληψη του Οικουμενικού Πατριαρχείου δια του οποίου η Υψηλή Πύλη επικοινωνούσε προς αυτά, και μέχρι της συντάξεως των Εθνικών Κανονισμών (1862), ενώ το Οικουμενικό Πατριαρχείο πολλές φορές κατ' επιτροπήν των άλλων Πατριαρχείων εξέλεγε τους Πατριάρχες και ηγέτες τους».

Ο πολύς Μητροπολίτης Τραπεζούντος Χρύσανθος ιδιαίτερα εξαίρει δια της μεγαλοπνόου γραφίδος του, τον καταλυτικής και καθοριστικής σημασίας ρόλο του μαρτυρικού Πρωτοθρόνου Οικουμενικού Πατριαρχείου στη διαφύλαξη της ιδιαίτερας εθνικής αυτοσυνειδησίας, ιδιοπροσωπίας και ταυτότητας των λαών της καθ' ημάς Ανατολής, συντελώντας στην ελευθερία τους, και περί αυτών γράφει σχετικά: «...εν μέσω ποικίλων αγώνων και δι' αιμάτων μαρτυρικών το Οικουμενικό Πατριαρχείο συντήρησε τους λαούς της καθ' ημάς Ανατολής και συντέλεσε στην ελευθερία αυτών, και παρέδωσε σ' αυτούς ως ιερά παρακαταθήκη ό,τι κατόρθωσε να διασώσει εκ του φοβερού ναυαγίου, ήτοι θρησκεία, γλώσσα, παιδεία, παραδόσεις, ήθη, έθιμα, χειρόγραφα αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων, Αγίας Γραφής, Πατέρων της Εκκλησίας, μοναστήρια, ναούς βυζαντινούς με τις τοιχογραφίες τους, φορητές βυζαντινές εικόνες, μουσική εκκλησιαστική, άσμα λαϊκό και κάθε είδος εθνικής λαϊκής τέχνης, προκειμένου εξ όλων αυτών οι απελευθερωθέντες λαοί ν' αναπτύξουν τον ενιαίο πολιτισμό τους. Και όταν απελευθερώθηκαν οι λαοί και κατεστάθησαν κράτη ελεύθερα, το Οικουμενικό Πατριαρχείο κατά το φιλελεύθερο πνεύμα που το διακρίνει, εχορήγησε σε καθεμιά ελεύθερη Εκκλησία την αυτοκεφαλία της, ήτοι στην Εκκλησία της Ρωσίας, της Ελλάδος, της Σερβίας, της Ρουμανίας, της Πολωνίας, της Αλβανίας και της ίδιας της Βουλγαρίας κατά τον χρόνο που ακόμη άχνιζαν

τα αίματα των υπό των Βουλγάρων κατά μυριάδες φονευθέντων αθώων Ελλήνων πολιτών κατά τον λήξαντα παγκόσμιο πόλεμο, και τούτο για να μεταβληθεί ο εθνολογικός χαρακτήρας των Ελληνικών χωρών της Μακεδονίας και της Θράκης».

Κατακλείει ο Τραπεζούντος Χρύσανθος την ιστορική και αφιερωματική γραφή του για την Οικουμενικότητα του μαρτυρικού και καθαγιασμένου Πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολεως με έναν απaráμιλλο ύμνο για τη Μητέρα Αγία Μεγάλη του Χριστού Κωνσταντινουπόλιτιδα Εκκλησία και τους διαχρονικούς διακονούντες Φαναριώτες κληρικούς, καταθέτοντας από μέσης καρδιάς και ενδομύχων ψυχής, τα εξής: *«Αυτή είναι εν συντομία η εκπολιτιστική και φιλανθρωπική δράση του Οικουμενικού Πατριαρχείου εφ' όλων των ορθοδόξων λαών της καθ' ημάς Ανατολής, η οποία είναι απόρροια της αμερολήπτου στοργής και ανάγκης του Οικουμενικού Πατριαρχείου προς όλους αυτούς τους λαούς, τους οποίους με το Ευαγγέλιο και τον ορθόδοξο χριστιανικό πολιτισμό εγέννησε και ανέθρεψε. Και είναι η βαθειά αυτή στοργή και αγάπη του Οικουμενικού Πατριαρχείου και της Μητρός Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας προς όλους τους Ορθοδόξους λαούς της καθ' ημάς Ανατολής και η πνευματική αυτών μέριμνα και βαθειά αντίληψη και μακρά παράδοση του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Αυτή δε αποτελεί και σήμερα την καλουμένη Οικουμενικότητά του. Και αποτελεί η παράδοση αυτή τη θρησκευτική και ηθική εκείνη ατμόσφαιρα του Φαναρίου, η οποία ως φυσική ατμόσφαιρα περιρρέει και διαβρέχει την ψυχή και το πνεύμα πάντων των ενοίκων του Φαναρίου Πατριαρχών και Ιεραρχών, οι οποίοι οποθενδήποτε και αν προέρχονται μόλις εγκατασταθούν στο Φανάριον θα αναπνεύσουν κατ' ανάγκην την ατμόσφαιρα αυτή και θα ενεργούν κατά τις επιταγές της μακράς και βαθείας θρησκευτικής και ηθικής αυτής παραδόσεως, και όποιος τυχόν θελήσει ν' αναπνεύσει ξένη προς την του Φαναρίου ατμόσφαιρα θα αποθάνει εξ ασφυξίας».*